

UIT EIGEN KRING

Aan de universiteit van Amsterdam promoveerde op woensdag 30 oktober tot doctor in de wis- en natuurkunde Br. Theowald (Th. H. van Leeuwen) op proefschrift „Die Entwicklungsstadien der Tipuliden (*Diptera*, *Nematocera*) insbesondere der West-Palaearktischen Arten”.

Onze hartelijke gelukwensen.

NIEUWE LEDEN:

W. F. Bult, Laanderstraat 71, Heerlen.

Mevr. Th. Blokland, Corneliuslaan 247, Heerlen.

Jhr. A. A. van Heurn, Notgerusweg 26B,
Maastricht.

A. C. Simons, Baron van Hövellstraat 25,
Maastricht.

H. Hamelers, Kerensstraat 29,
Kerensheide-Geleen.

H. J. M. Frusch, Koninginneweg 9, Kerkrade.

J. Th. ter Horst, Papenstraat 4a, Maastricht.

L. Fr. Maris Jzn Ing., Architect,
Prins Hessen Casselstraat 2, Maastricht.

Drs. J. J. M. L. Crombach,
leraar Bisschoppelijk College, Weert.

A. J. Claessen, Raadhuispark 5, Beek.

W. J. M. Heuvelmans,
leraar Bisschoppelijk College, Roermond.

Dr Gerhard J. Bijvank, Calle de la Paz 14—6,
Apartado 120, Victoria/Alava, Spanje.

E. Super, Tollensstraat 37, Heerlen.

Drs. C. H. Janssen, leraar biologie,
Strateris 2, Nederweert.

C. Kollöffel, biol. student,
Nijenveldsingel I-III, Utrecht.

FOSSIL TAPIR FOUND IN THE NETHERLANDS.

E. M. KRUYTZER

(Natuurhistorisch Museum, Maastricht)

In 1930 Mr. Bloemers found nine teeth in the clay-pit of the Nederlandse Cresbuisenindustrie Ltd, east of Belfeld near the German frontier, 50 m north of the „Café Maalbeek”, in the province of Limburg. They lay, scattered in an area of two square metres, in the bottom-stratum of the Teglian Clay, the blue clay, directly under the brown clay.

The teeth remained, unknown to the scientific world, in the possession of Mr. Bloemers, who afterwards presented them to Psych. Dr. F. J. W. Verkooijen, at Belfeld. Toward the end of September 1957 the latter sent them to me for identification. They proved to belong to a tapir, which would then be the first fossil tapir found in the Netherlands.

Geological age: Pleistocene (Tiglian).

Description and determination of species are to follow later on.

This fossil is important not only on account of its hitherto lacking in the Netherlands fauna, but also because up till now in Europe the tapir has not been found more recently than in the Pliocene.

At the moment the teeth — premolars and molars of the upper jaw and the lower jaw — are in the Maastricht Natural History Museum (no 6701).

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Maastricht, op woensdag 4 september 1957.

De wvd. voorzitter, de heer Van Rummelen, heet allen welkom en geeft het woord aan de heer Kruytzer die het een en ander vertelt over de „*Mosasaurus van Bemelen*”, waarvan vele beenderen op tafel liggen (zie afzonderlijk artikel in dit maandblad). Deze beenstukken zijn in het Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie te Leiden uit de mergelblokken vrij gemaakt en geprepareerd door de heer J. van der Linden onder leiding van de directeur van het museum, Prof. dr. I. M. van der Vlerk. Aan beide heren onze hartelijke dank voor hun medewerking en aan de leden van de wetenschappelijke staf van Leiden en Heerlen, die hebben geassisteerd bij de verwerving van deze

fossielen, alsmede aan de schenkers van de stukken, de heer J. J. L e m m e n s, de eigenaar van de groeve 't Rooth bij Bemelen, waar deze fossielen vandaan komen, en aan J a n V o l l e r s, die de reeds eerder door hem verworven stukken uit de groeve ook aan ons museum heeft afgestaan. Het geheel is een belangrijke aanwinst voor het museum, ofschoon de onderkaak ontbreekt.

De voorzitter zegt, dat degenen, die de onderkaak willen leren kennen, niet zo ver hoeven te reizen, want in het museum van het Geologisch Bureau te Heerlen bevindt zich een afgietsel, door Leiden gemaakt.

De Heer Grégoire deelt het volgende mede:

Uit de aard der zaak zullen de meeste natuurliehebbers de omgeving, waarin zij wonen, het meest bezoeken en leren kennen en op de duur wordt het dan steeds moeilijker om aantrekkelijke tochten te maken, al zal de echte natuurvriend steeds weer geboeid worden, ook bij het aanschouwen van het reeds bekende. Wanneer men echter af en toe de gelegenheid heeft om eens flink ver van huis te gaan, geniet men van nieuwe vondsten, althans ook van zaken, die in eigen milieu tot de grote zeldzaamheden behoren. Onze leden, die de beide Ardennen-excursies van dit jaar hebben medegemaakt zullen dit alleszins beamen.

Door de welwillende initiatieven van onze vriend Dhr. J. P e t i t te Bassenge (B.) waren wij, t.w. Dr. D i j k s t r a, L. L e i j s e n, H. W i l l e m s en o.g., in de gelegenheid om een tweetal buitengewoon interessante en vruchtbare excursies te maken, waarover ik in deze vergadering enkele mededelingen wil doen en een deel der vondsten, opgenomen in mijn herbarium, aan U wil tonen:

1. Tocht van 29 Juni 1957 via Eupen, Monschau, Schleiden naar de omgeving van Blankenheim (D.). Op deze tocht werd een vennetje, nog behorende tot de Hautes Fagnes, nabij de grens van België met Duitsland, bezocht, verder een terreintje aan de weg van Schleiden naar Blankenheim nabij Sistig en tenslotte een 3-tal meso-brometa met annex bosch, weide en vochtige weide in de omgeving van Blankenheim.

Overzicht van de voornaamste vondsten:

Grote Wolfsklauw (*Lycopodium clavatum*). + Weidebergvlas (*Thesium pyrenaicum*). Zonneroosje (*Helian-*

themum nummularium). + Alpenribes (*Ribes alpinum*); + Knolspiraea (*Filipendula hexapetala*); + Steenbraam (*Rubus saxatilis*); + Grote Pimpernel (*Sanguisorba officinalis*); + Heggeroos (*Rosa dumentorum*); + Bergklaver (*Trifolium montanum*); + Knollathyrus (*Lathyrus montanus*); + Aardkastanje (*Bunium bulbocastanum*); Moederwortel (*Mheum athamanticum*); + Zevenster (*Trientalis europaea*); + Rondbladig Wintergroen (*Pyrola rotundifolia*); + Kranskarwei (*Carum verticillatum*); + Walstrobremraap (*Orobancha vulgaris*); + Grootbloembrunel (*Brunella grandiflora*); + Veldsalie (*Salvia pratensis*); + Heidezeegroen (*Ajuga genevensis*); + Kogelbloem (*Globulifera vulgaris*); + Kalkbedstro (*Asperula cynanchica*); + Rapunzel-spec. (*Phyteuma orbiculare*); Kluwenklokje (*Campanula glomerata*); + Perzikbladig Klokje (*Campanula persicifolia*); + Rozenkransje (*Antennaria dioica*); + Moederkruid (*Chrysanthemum parthenicum*); + Wolverlei (*Arnica montana*); + Breed Wollegras (*Eriophorum latifolium*); + Pyramide-fakkelgras (*Koeleria pyramidata*); + Witgestrept Rietgras (*Phalaris picta*);

alsmede de volgende Orchideeën (waarvan uitgebloeid, maar determineerbaar):

Mannetjes Orchis (*Orchis mascula*); Gevlekte Orchis heidevorm (*Dactylorchis maculata f. ericetorum*); Rietorchis (*D.O. praetermissa*); Fuchs-orchis (*D.O. fuchsii*); + Traunstein Orchis (*D.O. traunsteineri*); Herminium (*Herminium monorchis*); Grote Muggenorchis (*Gymnadenia conopsea*); Groene Nachtorchis (*Coeloglossum viride*); Welriekende Nachtorchis (*Platanthera bifolia*); Berg Nachtorchis (*Platanthera chlorantha*); Bleek Bosvogeltje (*Cephalanthera damasonium*); Wespenorchis (*Helleborine latifolia*); Keverorchis (*Listera ovata*); Vogelnestje (*Neottia nidus-avis*).

2. Tocht van 27 Juli 1957 via Eupen - Malmédy - St. Vith naar Bourscheid in het Groot Hertogdom Luxemburg. Op deze tocht werd een aanvoertreintje tussen Eupen en Baraque Michel haastig bezichtigd en werd doorgereisd naar Bourscheid, waar de Heer J. P e t i t zijn vakantie doorbracht. Dank zij zijn kennis van de omgeving, waarin het dal van de Sure als botanisch terrein van groot belang is, konden wij o.m. de volgende vondsten noteren (hoofdzakelijk afkomstig van schiste (=lei)hellingen.

+ Stippelvaren (*Dryopteris oreopteris*); + Karthuiser Anjer (*Dianthus carthusianorum*); + Eenjarige Hardbloem (*Scleranthus annuus*); Wildemanskruid (*Anemone pulsatilla*); Doorgroeide Boerenkers (*Thlaspi perfoliatum*); + Scheefkelk spec. (*Arabis pauciflora*); Knolspiraea (*Filipendula hexapetala*); + Dauwbraam (*Rubus tomentosus*); Duinroos (*Rosa pimpinellifolia*); Potentilla spec. (*Potentilla rupestris*); + Krentenboom-pje (*Amelanchier ovalis*); Pijlbrem (*Genista sagittalis*);

+ Sikkel-goudscherm (*Bupleurum falcatum*); + Herfst-wortel (*Seseli libanotis*); + Aartsengelwortel (*Angelica archangelica*); + Klein Wintergroen (*Pyrola minor*); + Melige Toorts (*Verbascum lychnitis*); Geel Vingerhoedskruid (*Digitalis lutea*); + *Digitalis spec.* (*Digitalis ambigua*); + Kleine Ratelaar (*Rhinanthus cristagalli*); Grote Bremraap (*Orobancha rapum-genistae*); + Kruisemunt (*Mentha crispa*); Witte Brunel (*Prunella laciniata*); Bleke Hennepnetel (*Galeopsis segetalis*); Heidezenegroen (*Ajuga genevensis*); Engbloem (*Vincetoxicum officinale*); Wollige Sneeuwbal (*Viburnum lantana*); Mannetjes Orchis (*Orchis mascula*).

De met + gemerkte planten werden uit het herbarium materiaal van de heer Grégoire getoond.

Verder liet hij nog zien een *albino* van *Dopheid* (*Erica tetralix*) en de volgende *gallen*:

op Cypres Wolfsmelk (*Euphorbia cyparissias*) door galmug *Bayeria capitigena*; op Peen (*Daucus Carota*) door galmug *Lasioptera carophila*; op Walstro (*Galium verum*) door galmug *Cescripta galli*; op Walstro (*Galium verum*) door galmijt *Phytoptide*.

De heer Kemp geeft enige bijzonderheden over de grote slaappleaats van spreuwen te Limmel - Maastricht in 1957. Sedert ongeveer begin juli '57 wordt het struikgewas (loofhout) ten O. van het Juliana-Kanaal, even ten N. van het beekje „De Kanjel”, weer door de spreuwen als slaappleaats betrokken. Het is hetzelfde stukje bos, dat ook in de jaren '54 t.m. '56 door de spreuwen als slaappleaats gebruikt werd. Ofschoon aan de N. kant een gedeelte van het struikgewas gekapt is, schijnt dit de vogels niet te weerhouden dit bosje in 1957 weer als hun grote slaappleaats voor de verre omgeving van Maastricht te gebruiken. Op 22 aug. '57 schatte ik het aantal binnenkomende spreuwen globaal op 13.500. Op 31 aug. '57 gingen zeker wel 5.000 spreuwen alvorens de slaappleaats te betrekken eerst nog een „maaltijd” gebruiken op de stoppelvelden ten Z. van De Kanjel. Ik kreeg die avond de indruk, dat het totale aantal spreuwen, dat dit jaar de slaappleaats betreft, niet aanzienlijk afwijkt van dit in vorige jaren.

Br. Agatho deelt mede, dat een paar Turkse tortels dit jaar driemaal gebroed heeft in de tuin van De Beyart te Maastricht, de eerste maal in een spar en de volgende keren in lindebomen. De heer Maassen zendt ons een bericht omtrent het voorkomen van enkele roofdieren in Midden-Limburg. De steenmarter komt er nog

geregeld voor. Op het landgoed Annendaal (gem. Echt) werden van 1945 tot heden 12 stuks waargenomen, terwijl de opzichter van het landgoed dit jaar nog een nest met jongen heeft gezien. Ofschoon het nest met rust gelaten werd, zijn moeder en jongen toch verhuisd. De hermelijn komt in deze streken zeer veel voor, maar van de boomarter zijn geen gegevens bekend.

Van Br. Arnoud ontving het museum nog een aanvulling, behorende bij de *Trichoptera* vermeld in het maandblad 3—4 van dit jaar (blz. 50), nl. de larven van *Neureclipsis bimaculata* L. met het vangfuijke. Dit uit spinsel bestaande vangtoestel is met de opening stroomopwaarts gericht, terwijl de larve in het achterste gedeelte zit. Het fuijke wordt bevestigd aan stenen of plantenstengels. Verder nog een serie prachtige popkokertjes — aan een steen bevestigd — van *Lithax obscurus* Hag. (Holset V-1957), waarvan de eerste imagines voor Nederland gevangen werden te Holset op 29 maart 1957, en een andere steen met drie popkokertjes van *Hydropetila* sp. uit de Gulp bij Gulpen (IV-1957). Van Dr. Hofker ontving het museum de Foraminiferen, behorende bij het derde artikel over de „Datering van fossielen door middel van Foraminiferen” (Natuurh. Maandbl. Jrg. 46, no. 3—4, blz. 30) en bij het artikel „Een stuk verkieseld hout in het museum van Maastricht”, verschenen in dit maandblad.

te Heerlen, op woensdag 11 september 1957.

Br. Arnoud brengt verslag uit van zijn speurtochten en waarnemingen. Al lang zocht ik, aldus spr., in Zuid-Limburg in bronnen en beken naar kokertjes van *Lithax*, een kokerjuffer veel gelijkende op Silo-soorten. De kokertjes dezer zijn door op zij aangebrachte platte steentjes „gevreugeld”, terwijl die van *Lithax* daar alleen wat grovere zandkorrels hebben en ongeveer cilindrisch zijn. Wel vond ik kokertjes, die het uiterlijk van *Lithax*-kokertjes benaderden, maar eerst 4 mei van dit jaar had ik het verlangde resultaat. 't Was bij Holset. Ik vond er verspreid enkele ongevleugelde, iets gebogen cilindrische kokertjes en bovendien nog een steen, waarop dit type in groot getal voorkwam. Tegelijk ving ik ook nog een imago die van de *Silo*-soorten afweek. Dit moest *Lithax* zijn. Determinatie door de heer F. C. J. Fischer bevestigde dit.



Fig. 2. Kokertje van *Lithax obscurus*
Holset, 4 mei 1957).

Het was *Lithax abscurus*. Hag., f.n.sp. De poppen in de kokertjes waren waarschijnlijk rijp en ik kon proberen er enige mee te nemen om ze thuis te kweken. Dit verliep goed en zo kreeg ik meerdere imagines, enkele zwempoppen en de exuvia dezer.

Dokter C. Willemse nam foto's van de kokertjes van *Silo* en *Lithax*, die hierbij gereproduceerd worden.

De steen met de daarop gelaten kokertjes liet ik ter plaatse. Later, nadat de kokertjes leeg waren, nam ik de steen mee en heb hem geschonken aan het Natuurhistorisch Museum te Maastricht (zie verslag van de vergadering te Maastricht op 4 sept.). Het was goed dat ik er deze zorg aan besteedde, want toen ik in de laatste week van augustus in Holset nog eens terug kwam had er een microvernietiging van de natuur plaats gehad, want er was jammer genoeg vernietigend ingegrepen. De eerste situatie aldaar was geweest, dat uit twee bronnen niet ver van elkaar, over een kleine lengte, een betrekkelijk brede steenbedding voldoende bevoeid werd om aan de vele soorten waterdiertjes, onder en tussen de stenen, een gunstig verblijf te verschaffen. Nu vond ik deze situatie totaal gewijzigd. Er was van af de bronnen een greppel gemaakt, niet alleen door stenen weg te werken, maar ook door graven in de klei hieronder. De

capaciteit van deze greppel was zo groot, dat hij het water direct opnam en zeer snel afvoerde. De stenen bedding viel daardoor droog. In de loop waren een paar onderbrekingen door stuwtjes van graszoden, waarin een draineerbuisje stak. Op twee plaatsen langs de greppel waren resten van een kampvuur. Waarschijnlijk is daar gekampeerd, maar onbewust het biotoop van meerdere zeldzame insecten zodanig veranderd, dat het leven hunner larven vernietigd is. Ik heb nog gepoogd de vorige toestand te herstellen. Daarvoor was het nodig de gleuf in de klei weer met klei te dempen, maar dit speelde ik niet klaar.

Einde juli zag ik in een terrein met ruige begroeiing langs de spoorbaan Spekholzerheide-Simpelveld twee rugstreeppadden (kleine pad, *Bufo calamita*). Op 4 september zag ik een blauwe reiger, die neerstreek op een groot stoppelveld, enkele honderden meters links van de weg Eijs-Wittem.

Gemetselde bakken en drinkbakjes gaan successievelijk de kuilen met drinkwater voor de koeien al meer en meer vervangen. Hierdoor verdwijnen de broedplaatsen voor meerdere paddensoorten. Zou men naar het voorbeeld van Epen niet op meer plaatsen hiertoe nieuwe kuilen moeten aanleggen en in stand houden? Afgravingen in de Brunssumerheide bedreigen hoe langer hoe meer de verblijfplaatsen van de vinpootsalamander.



Fig. 1. Kokertje van *Silo nigricornis*
(Holset, aug. 1957).

te Maastricht, op woensdag 2 oktober 1957.

Nadat de wnd. voorzitter, de heer **Van Rummelen**, de vergadering geopend heeft, laat de heer **Mommers** een foto zien van een bord, dat men ergens in Oostenrijk geplaatst heeft om de mensen aan te sporen de natuur te sparen.



De heer **Kruytzer** deelt mede, dat hij het Natuurhistorisch Genootschap vertegenwoordigd heeft bij de opening van de vijfde faculteit (wis- en natuurkunde) van de R.K. Universiteit te Nijmegen op donderdag 26 sept. Het Genootschap had een uitnodiging voor deze plechtigheid ontvangen. In overleg met de voorzitter heeft de heer **Kruytzer** aan de bibliotheek van de natuurfilosofische faculteit aangeboden de volledige Reeks van de Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Dit geschenk werd in grote dank aanvaard.

Op 11 september vierde ons lid, **mr. dr. W. G. A. van Sonsbeeck**, oud-gouverneur van de provincie, in zijn woonplaats Heino zijn tachtigste verjaardag, bij welke gelegenheid het Genootschap hem telegrafisch zijn gelukwensen zond.

Vervolgens hield de heer **P. J. H. Kemp** een spreekbeurt over: Vogelgeluiden tijdens de trek. Zoals de spreker zelf opmerkte had hij getracht het geheel zo praktisch en aangenaam mogelijk te maken. Daarom had hij een keuze gedaan uit de vele vogelsoorten, die op de trek hun stem laten horen. Spreker beperkte zich niet alleen tot de najaars- en voorjaarstrek, maar liet ook enkele geluiden horen van vogels, die in het winter-halfjaar rondzwerven. Voorafgaande aan het vogelgeluid, dat ten gehore werd gebracht, hield de spreker telkens een korte inleiding,

waarin hij even aandacht schonk aan het uiterlijk van de betreffende vogel, vogels die wat uiterlijk of stemgeluid met de te behandelen vogel te vergelijken waren en gaf verder nog een aantal praktische wenken voor het waarnemen van de vogel, zoals plaats en tijd van voorkomen in Zuid-Limburg. De kraanvogels, die tijdens de trek zo'n grote indruk op de mensen maken, openden de revue. Vervolgens werd een vergelijking gemaakt met enkele andere grote vogels: de reiger, die wat uiterlijk betreft enige overeenkomst vertoont met de kraanvogel en de ganzen, waarvan het stemgeluid bij duisternis weleens voor dat van de kraanvogels gehouden kan worden. Aangezien eenden tijdens de vlucht veelal zwijgen, werd hier verder geen aandacht aan besteed. Daarna kwamen enkele andere grote vogels, namelijk 2 roofvogels, aan het woord, te weten de buizerd en de ruigpootbuizerd.

Van de vinkachtigen werden behandeld, de vink, waarvan de roep jammer genoeg niet ten gehore kon worden gebracht, de goudvink, de groenling, de kneu en de keep; en verder de verwanten: sijsje en putter. Spreker vroeg ook aandacht voor de witte-, gele- en grote gele kwikstaart. De zwaluwen werden natuurlijk niet vergeten; bij de ten gehore gebrachte opnamen van huis-, boeren- en oeverzwaluw bleek duidelijk met welke moeilijkheden men te kampen heeft om het geluid van de vogels bij geluidsopname goed tot zijn recht te laten komen. Van de lijsterachtigen werden besproken de grote lijster en de kramsvogel. Bij de steltlopers had spreker zich ten einde de lezing niet te lang te maken moeten beperken tot de oeverloper, het witgatje en de kievit. Tot slot werd de roep van enkele kraai-achtigen behandeld, waarbij spreker o.a. wees op wat de Engelsen noemen de "motorhorn note" van de kraai.

Van de heer **Langohr** ontving het museum 7 vlinders, en wel van de Agrotidae (uilen): *Eustrotica uncula* Clerck, *E. olivana* Schiff, *Petilampa arcuossa* Hw. en *Actinotia polyodon* Clerck; van de Geometridae (spanners): *Dyscia jagaria* Thunberg, *Erannis defoliaria* Clerck en *E. aurantiaria* Hb. Dit voorbeeld moge navolging vinden, want nog weinigen hebben gehoor gegeven aan de oproep van de heer **Lückner**, de museumcollectie aan te vullen.